

Viite: Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/39063/2025

Asia: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi yrittäjän eläkelain ja Eläketurvakeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

Kommentit nykytilaan ja sen arviointiin

Invalidiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua yrittäjän eläkelain ja Eläketurvakeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta. Nykytilan arvioinnissa tunnistetaan yrittäjien kokema epäluottamus YEL-järjestelmää kohtaan sekä työtulon määrittelyn vaikeaselkoisuus. Arvioinnista puuttuu kuitenkin tarkastelu työkyvyttömyyseläkkeellä olevien vammaisten yrittäjien tilanteesta. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan (CRPD) artiklan 31 (Tilastot ja tiedonkeruu) mukaan sopimuspuolen tulee koota asianmukaista tilasto- ja tutkimustietoa, joka tulee eritellä siten, että sen avulla helpotetaan yleissopimuksen täytäntöönpanoa sekä tunnistetaan ja käsitellään niitä esteitä, joita vammaiset henkilöt kohtaavat käyttäessään oikeuksiaan.

Merkittävä joukko vammaisia henkilöitä harjoittaa pienimuotoista yritystoimintaa ansaintarajojen puitteissa. Heidän työpanoksensa voi vaihdella terveydentilan, kuntoutuksen, avustaja- ja kuljetuspalveluiden saatavuuden tai toimintakyvyn vaihteluiden vuoksi. Tämän vuoksi heidän tilanteensa poikkeaa monin tavoin päätoimisten yrittäjien tilanteesta.

Nykytilan arvioinnissa olisi tullut tarkastella, kuinka paljon työkyvyttömyyseläkkeellä olevia henkilöitä toimii yrittäjinä, miten YEL-vakuuttaminen vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa hyödyntää jäljellä olevaa työkykyään, millaisia kannustinloukkuja nykyjärjestelmään liittyy, miten YEL-järjestelmä tukee tai estää vanhuuseläkkeen karttumista työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla harjoitettavan yritystoiminnan kautta. Lisäksi Invalidiliitto huomauttaa, että arvioinnista puuttuu yhdenvertaisuus- ja vammaisvaikutusten tarkastelu. Lainvalmisteluoppaassa vammaisvaikutusten arviointi mainitaan osana CRPD:n velvoitteita (art. 4.3 Yleiset velvoitteet). Vammaisvaikutusten arvioinnilla saadaan vastauksia Invalidiliiton aiemmin esittämiin huomioihin.

Kommentit ehdotuksista ja niiden vaikutuksista

Invalidiliitto pitää myönteisenä tavoitteita lisätä yrittäjien valinnanvapautta ja tehdä työtulon määräytymisestä nykyistä ymmärrettävämpää. Esityksen vaikutusarvioinnit eivät kuitenkaan huomioi riittävästi työkyvyttömyyseläkkeellä olevia ja vammaisia yrittäjiä.

Verotettavan ansiotulon käyttäminen työtulon perusteena voi lisätä järjestelmän selkeyttä, mutta vammaisten yrittäjien kohdalla verotettava ansiotulo ei välttämättä kuvaa työpanoksen todellista arvoa. Tulot voivat vaihdella huomattavasti terveydentilan tai toimintarajoitteen vuoksi ilman, että yrittäjän osaaminen, ammattitaito tai työpanoksen merkitys muuttuvat vastaavasti.

Vaikutusarviointiin tulisi lisätä erillinen tarkastelu työkyvyttömyyseläkkeellä olevien yrittäjien asemaan, vammaisten yrittäjien eläketurvaan, vanhuuseläkkeen karttumiseen työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla sekä yrittäjyyden kannustavuuteen vammaisten

henkilöiden näkökulmasta. Yhteiskunnallisesti on tärkeää, että järjestelmä kannustaa jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämiseen eikä luo uusia esteitä yrittäjyydelle. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan reaaliaikaisempien tulotietojen hyödyntämismahdollisuuksia erityisesti vammaisten, työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla yritystoimintaa harjoittavien yrittäjien osalta. Näiden yrittäjien tulot voivat vaihdella merkittävästi terveydentilan, kuntoutuksen, toimintakyvyn muutosten tai toimeksiantojen epäsäännöllisyyden vuoksi, minkä vuoksi edellisen verovuoden tiedot eivät aina kuvaa yrittäjän ajankohtaista työpanosta tai maksukykyä. Katsomme kuitenkin, että mahdollisen reaaliaikaisemman tuloseurannan ensisijaisena tavoitteena tulee olla järjestelmän joustavuuden ja oikeudenmukaisuuden lisääminen, ei yrittäjän hallinnollisen taakan kasvattaminen tai vakuutusmaksujen jatkuva muuttaminen.

Kommentit säännöskohtaisiin perusteluihin

Invalidiliitto ehdottaa, että säännöskohtaisissa perusteluissa olisi syytä selventää, miten työtulon määrittämisessä huomioidaan tilanteet, joissa yrittäjän työkyky on pysyvästi tai pitkäaikaisesti alentunut.

Perusteluissa olisi tarpeen todeta nimenomaisesti, että työkyvyn alenema voi vaikuttaa työpanoksen määrään ja toimintakyvyn vaihtelu voi olla olennainen osa yrittäjän arkea sekä myös että työtuloa vahvistettaessa voidaan ottaa huomioon yrittäjän yksilölliset olosuhteet myös silloin, kun yrittäjä käyttää verotettavaa ansiotuloa työtulon perustana. Lisäksi olisi perusteltua arvioida, onko työeläkevakuutusmaksujen joustoihin liittyvä rajoitus työkyvyttömyyseläkettä saavien yrittäjien osalta tarkoituksenmukainen tilanteissa, joissa henkilö haluaisi vapaaehtoisesti vahvistaa vanhuuseläkekertymänsä.

Kommentit voimaantuloon

Invalidiliitto muistuttaa, että uudistuksen voimaantulon yhteydessä tulee varmistaa riittävä tiedottaminen erityisesti niille yrittäjille, joiden työkyky on osittain alentunut tai jotka harjoittavat yritystoimintaa työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla.

Muutosten vaikutuksia tähän ryhmään tulee seurata erikseen osana uudistuksen jälkiarviointia.

Lisäksi olisi tarkoituksenmukaista selvittää siirtymävaiheen aikana, syntykö muutoksista uusia kannustinloukkuja vammaisten yrittäjien näkökulmasta.

Kommentit lakiehdotuksista

Invalidiliitto painottaa, että lakiehdotukset eivät nykyisellään huomioi työkyvyttömyyseläkkeellä olevien tai vammaisten yrittäjien erityisasemaa. Työkyvyttömyyseläkettä saavien yrittäjien asema ei kuitenkaan ole yhdenmukainen. Työskentelymahdollisuudet, ansaintarajat sekä vanhuuseläkkeen karttumisen vaihtelevat sen mukaan, perustuuko eläke työeläkejärjestelmään, Kelan työkyvyttömyyseläkkeeseen vai Kansaneläkelain 12 §:n 4 momentin erityissäännöksen mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Näiden erojen vaikutuksia ei hallituksen esityksessä arvioida.

Jatkovalmistelussa olisi syytä selvittää mahdollisuuksia kehittää YEL-järjestelmää siten, että työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla harjoitettava yritystoiminta kannustaisi nykyistä paremmin vanhuuseläkkeen kartuttamiseen ilman kohtuutonta vakuutusmaksurasitetta. Kiinnitämme kuitenkin huomiota siihen, että lakiehdotuksen 112 §:n mukainen mahdollisuus perustaa YEL-työtulo yrittäjän verotuksessa todettuun ansiotuloon voi joissakin tilanteissa parantaa työkyvyttömyyseläkkeellä olevien ja vammaisten yrittäjien vanhuuseläkkeen karttumista. Vaikutus

riippuu kuitenkin yrittäjän tosiasiallisesta työpanoksesta, ansiotulosta sekä siitä, johtaako korkeampi YEL-työtulo samalla vakuutusmaksujen kasvuun.

Pidämme ongelmallisena sitä, että lakiehdotuksen 112 §:n 4 momenttiin sekä 112 b §:ään sisältyvä vaatimus, jonka mukaan kokonaisarvioon perustuvan työtulon tulee olla vähintään tietty osuus yrittäjän ansiotulosta, se voi johtaa YEL-työtulon ja vakuutusmaksujen nousuun tilanteissa, joissa yrittäjän tosiasiallinen työpanos on toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi vähäinen.

Pidämme tärkeänä, että lain soveltamisessa varmistetaan työkyvyttömyyseläkkeellä olevien ja vammaisten yrittäjien mahdollisuus osoittaa työpanoksensa tosiasiallinen määrä sekä toimintakykyyn liittyvät rajoitteet työtuloa vahvistettaessa. Työtulon määräytymisen ei tulisi johtaa tilanteisiin, joissa vakuutusmaksurasitus kasvaa suhteettomasti yrittäjän todelliseen työpanokseen nähden.

Pidämme myönteisenä lakiehdotuksen 112 a §:n säännöstä, jonka mukaan työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisen yhteydessä työtulo voidaan tarvittaessa tarkistaa takautuvasti vastaamaan työkyvyttömyyden aikaista työpanosta. Tämä parantaa mahdollisuuksia sovittaa vakuuttaminen paremmin yhteen yrittäjän todellisen työkyvyn kanssa.

Katsomme kuitenkin, että hallituksen esityksestä puuttuu arvio siitä, miten ehdotetut muutokset vaikuttavat työkyvyttömyyseläkkeellä olevien yrittäjien vanhuuseläkkeen karttumiseen. Vaikutusarviointiin tulisi lisätä erillinen tarkastelu siitä, lisäävätkö muutokset vanhuuseläkekertymää tosiasiallisesti vai johtavatko ne lähinnä korkeampiin vakuutusmaksuihin ilman, että ne kannustavat jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämiseen. Lisäksi ehdotamme, että jatkovalmistelussa selvitetään mahdollisuuksia kehittää työkyvyttömyyseläkkeellä oleville yrittäjille joustavampia vakuuttamisratkaisuja, jotka mahdollistaisivat vanhuuseläkkeen kartuttamisen myös silloin, kun yrittäjä harjoittaa pienimuotoista yritystoimintaa lähellä YEL-vakuuttamisen alarajaa. Tällaiset ratkaisut tukisivat hallitusohjelman tavoitetta parantaa vammaisten yrittäjien toimintaedellytyksiä sekä edistäisivät YK:n vammaissopimuksen mukaista oikeutta työhön, yrittäjyyteen ja riittävään sosiaaliturvaan.

Muut kommentit ja yleiset huomiot

Invalidiliitto korostaa, että Suomessa pyritään lisäämään vammaisten henkilöiden työllistymistä, työelämäosallisuutta ja mahdollisuuksia hyödyntää jäljellä olevaa työkykyään. Myös YK vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus korostaa vammaisten henkilöiden oikeutta työhön, yrittäjyyteen sekä yhdenvertaiseen mahdollisuuksiin osallistua taloudelliseen toimintaan.

Tämän vuoksi on tärkeää, että YEL-järjestelmän uudistuksia tarkastellaan myös vammaisten yrittäjien, työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla yritystoimintaa harjoittavien henkilöiden näkökulmasta. Kyse on Suomen perustuslain 6 §:n 2 momentin ja yhdenvertaisuuslain 9 §:n mukaisesta positiivisesta erityiskohtelusta, jolloin tk -eläkkeellä olevien vammaisten yrittäjien erityisaseman huomioiminen erilaisin toimenpitein johtaa heidät tosiasiallisesti yhdenvertaiseen asemaan muiden yrittäjien kanssa. Tällainen erilainen kohtelu ei ole syrjintää perustuslain, yhdenvertaisuuslain eikä CRPD:n nojalla (art. 5.4) Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Muistutamme myös, että pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on nimenomaisesti linjattu, että vammaisten yrittäjien toimintaedellytyksiä parannetaan. Nyt lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä ei kuitenkaan arvioida erikseen vaikutuksia vammaisiin yrittäjiin eikä työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla yritystoimintaa harjoittaviin henkilöihin, vaikka myös CRPD:n 27 artiklan (Työ ja työllistyminen) alakohdan 1. f) velvoittaa edistämään mahdollisuuksia itsenäiseen elinkeinonharjoittamiseen, yrittäjyyteen ja oman yritystoiminnan aloittamiseen.

Hallitusohjelmakirjauksen toteutuminen edellyttää erillistä vammais- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, miten YEL-järjestelmä tukee vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia hyödyntää jäljellä olevaa työkykyään, harjoittaa pienimuotoista yritystoimintaa ansaintarajojen puitteissa sekä kartuttaa tulevaa vanhuuseläkettään.

Invalidiliitto kiinnittää myös huomiota siihen, että työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla harjoitettava pienimuotoinen yritystoiminta voi muodostua suhteettoman raskaaksi tilanteissa, joissa toiminta ylittää vain niukasti YEL-vakuuttamisen alarajan. Tämän vuoksi jatkovalmistelussa tulisi arvioida mahdollisuutta kevennettyyn vakuuttamismalliin tai muuhun ratkaisuun, joka kannustaisi jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämiseen ilman kohtuutonta vakuutusmaksurasitusta.

Lisäksi tulisi selvittää mahdollisuuksia kehittää järjestelmää siten, että myös YEL-vakuuttamisen alarajan alle jäävä pienimuotoinen yritystoiminta voisi nykyistä paremmin vahvistaa vanhuudenturvaa ilman kohtuutonta hallinnollista tai taloudellista rasitetta.

Invalidiliitto muistuttaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (CRPD) velvoitteista. Sopimuksen 5 artikla edellyttää yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden toteutumista sekä tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämistä. Sopimuksen 27 artikla turvaa vammaisten henkilöiden oikeuden työhön, mukaan lukien yrittäjyyteen, itsenäiseen ammatinharjoittamiseen ja oman yritystoiminnan harjoittamiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lisäksi 28 artikla korostaa oikeutta sosiaaliturvaan ja taloudelliseen turvaan. Invalidiliitto katsoo, että YEL-uudistuksen vaikutuksia tulee arvioida CRPD:n 5, 27, 28 ja 31 artiklojen sekä hallitusohjelman vammaisten yrittäjien toimintaedellytysten parantamista koskevan kirjauksen näkökulmasta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, ettei järjestelmä muodosta esteitä pienimuotoiselle yrittäjyydelle tai jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämiselle työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla. Hallituksen esitystä tulee täydentää vammais- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnilla sekä tarkastelulla siitä, miten YEL-järjestelmää voidaan kehittää tukemaan nykyistä paremmin vammaisten henkilöiden yrittäjyyttä, työelämäosallisuutta, taloudellista itsenäisyyttä ja vanhuudenturvan kattumista ilman tarpeettomia kannustinloukkuja.

Invalidiliitto katsoo, että ehdotetun uudistuksen tavoitteet yrittäjyyden edellytysten vahvistamisesta toteutuvat täysimääräisesti vasta silloin, kun myös vammaisten ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien yrittäjien erityistilanne huomioidaan lainsäädännössä ja sen vaikutusarvioinnissa. Tämä on osa CRPD:n kansallista täytäntöönpanoa.

Invalidiliitto ry
Helsingissä 01.07.2026

Janne Juvakka
Toimitusjohtaja

Laura Andersson
Johtaja

Lisätiedot:

Sinikka Winqvist, asiantuntija, liikenne ja yrittäjyys, sinikka.winqvist@invalidiliitto.fi